

ÇOCUKLARIN GÖZÜNDEN OKULDA YAŞAM POLİTİKA ÖNERİLERİ

2012 yılında yürürlüğe giren 6287 sayılı kanun ile kısaca “4+4+4” olarak bilinen yeni sisteme geçilmiş; ilköğretim okulları yerini dörder yıllık ilk ve ortaokullara bırakmıştır. “4+4+4” sistemine geçişte aynı zamanda ortaokulda seçmeli derslere ayrılan saatler ve ders seçenekleri artırılmış, okula başlama yaşı düşürülmüş ve ortaöğretim zorunlu hale getirilmiştir. ERG ve TEGV, 2014 yılında temel eğitimin kademelendirilmesi sürecine ilişkin bir araştırma yürütmüş; bu araştırma temelinde hazırlanan politika önerileri eğitim politikası alanındaki karar vericilerin dikkatine sunulmuştur. ERG ve TEGV geçtiğimiz yıl ikinci bir araştırma yürüttü. Araştırma “4+4+4” sisteminin değerlendirilmesinden ziyade, “4+4+4” sisteminin oluşturduğu koşullarda eğitim görmekte olan çocukların deneyimlerine odaklandı. Elinizdeki belge, sözü edilen araştırmanın sunduğu bulgular ışığında öğrencilerin eğitim deneyimlerinin iyileştirilmesine yönelik politika önerileri sunmak üzere hazırlanmıştır.

ERG ve TEGV tarafından yürütülen Çocukların Gözünden Okulda Yaşam araştırması, 2014-15 eğitim-öğretim yılında 4, 5 ve 7. sınıfta okuyan toplam 2.072 çocuktan, nicel ve nitel yöntemlerle elde edilen verilere dayanmaktadır. Araştırma, ikili öğretim, eğitim ortamları, sosyal etkinlikler, seçmeli dersler, okulda güven ortamı ve şiddet, akademik başarı ve derse katılım, eğitim ve gelecek algısı başlıklarında çocukların öznel deneyimlerine dayanan bulgular sunmaktadır.

Bu çerçevede hazırlanan politika notu beş ana politika önerisi sunmaktadır.

İkili öğretim uygulanan okulların sayısının azaltılmasına ve bu süreçte ikili öğretim uygulanan okullarda okuyan çocuklar için sosyal etkinlikler ve beslenmeyle ilgili önlemler alınmasına gereksinim vardır.

“4+4+4” sistemine geçilmesiyle birlikte, okula başlama yaşının düşürülmesi ve okul dönüşümleri sonucunda özellikle ortaokullarda derslik gereksinimi önemli ölçüde artmış, buna bağlı olarak ikili öğretim uygulanan okulların oranı artarak 2012 yılında % 29,2’ye yükselmiştir.¹ 2014 yılında bu oran % 23,5’e gerilemiş olsa da,² hala çok sayıda çocuk ikili öğretim uygulanan okullarda okumaktadır. 2014-15 eğitim-öğretim yılında ilköğretim öğrencilerinin % 54’ü, ortaokul öğrencilerinin % 47’si ikili öğretim uygulanan okullarda eğitim almıştır.³

Haziran 2016 itibarıyla Türkiye’de okul çağında (5-17 yaş arası) yaklaşık 940 bin Suriyeli çocuk bulunmaktadır.⁴ Ocak 2016 itibarıyla Türkiye’de eğitime erişimi bulunan çocuk sayısı yaklaşık 324 bindir. MEB’e bağlı okullarda yaklaşık 76 bin Suriyeli çocuk eğitim almaktadır. Yıl sonu itibarıyla

1 MEB SGB, 2015.

2 A.g.e.

3 Kalkınma Bakanlığı, t.y.

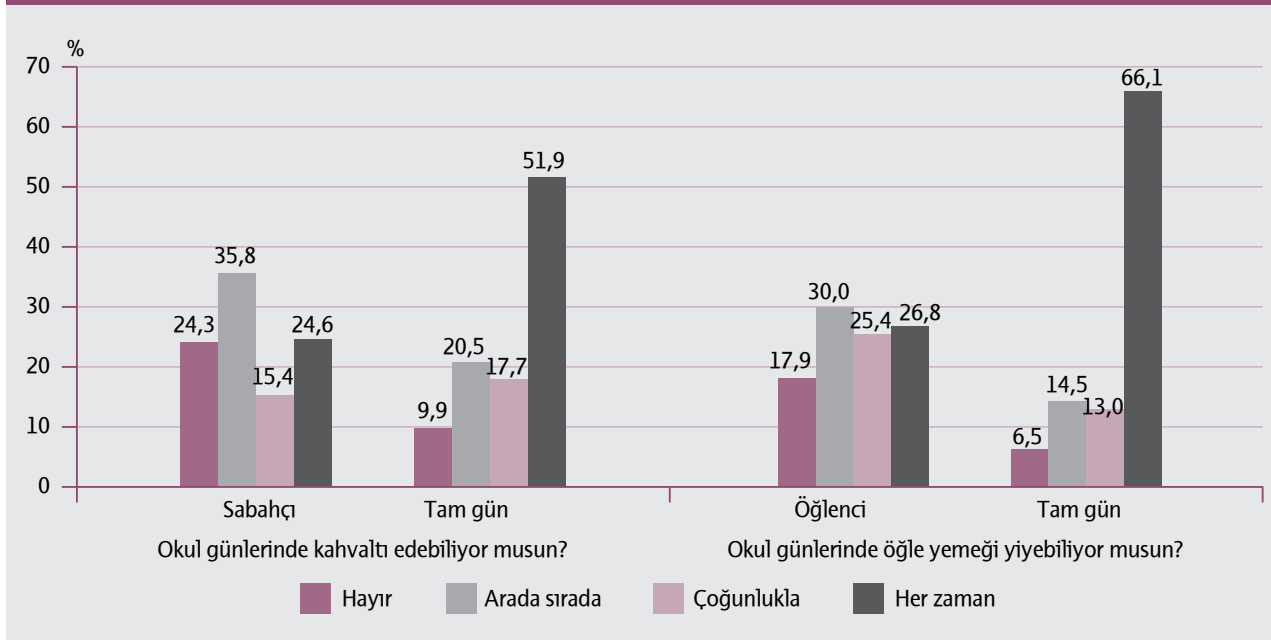
4 UNHCR verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Suriyeli çocukların 450 bininin eğitime erişiminin sağlanması amaçlanmaktadır ve MEB'e bağlı okullarda eğitim göreceklere sayısının 105 bin olması beklenmektedir.⁵ Suriyeli çocukların eğitimi, derslik gereksinimini artıracak, dolayısıyla tüm okullarda tekli öğretime geçilmesini geciktirebilecek bir durumdur. Derslik yapımına hız verilmesi ve ikili öğretim uygulaması devam ettiği sürece çocukların iyi olma halini olumlu etkileyecek önlemlere odaklanılması bu nedenle de önemlidir.

MEB 2015-2019 Stratejik Planı'nda ikili öğretim uygulanan ilköğretim okullarının oranının 2019 yılına dek % 10'a düşürülmesi hedeflenmektedir.⁶ 65. Hükümet Programı'nda da tüm okullarda tam gün eğitime geçilmesini sağlayacak sayıda derslik yapımına devam edileceği belirtilmektedir.⁷ İkili öğretim uygulanan okulların sayısının azaltılması ve aşamalı olarak tüm okullarda tam gün öğretime geçilmesi için derslik yapımına hız verilmesi; bu amaçla derslik yapımına ayrılan bütçenin artırılması gerekmektedir.

Araştırmalar, ikili öğretim uygulanan okullarda okuyan çocukların tam gün eğitim uygulanan okullarda okuyan akranlarına göre pek çok alanda dezavantajlı durumda olduklarını göstermektedir. ERG ve TEGV tarafından yürütülen Çocukların Gözünden Okulda Yaşam araştırmasının bulgularına göre ikili öğretim uygulamasının çocukları olumsuz etkilediği alanlar arasında beslenme ve sosyal etkinliklere katılım öne çıkmaktadır. Araştırmanın nicel ayağına katılan ve sabahçı olarak okuyan çocukların % 78'inin okulu saat 7.30'da veya daha önce başlıyor. Sabahçı çocuklar, tam gün öğretim veren okullarda okuyan akranlarına göre daha az oranda kahvaltı edebiliyorlar. Öğlenci çocuklar da, tam gün eğitim veren okullarda okuyan yaşlılarına göre daha az oranda öğle yemeği yiyebiliyorlar. İkili öğretimde okuyan çocuklar daha az oranda kulüp faaliyetlerine katılabiliyorlar. Özetle, ders saatlerinin yeniden düzenlenmesi, okuldaki beslenme ve sosyal etkinliklere katılma olanaklarının iyileştirilmesi öncelikli ihtiyaçlardır.

GRAFİK 1: KAHVALTI ETME VE ÖĞLE YEMEĞİ YEME ORANLARI (%)

5 Sayılar, 11 Mart 2016'da İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde düzenlenen "Türkiye'de Çocuk İşçiliği Sorunu: Suriye'den Gelen Mülteciler Sonrası Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri" başlıklı konferansta Başbakanlık Göç ve İnsani Yardımlardan Sorumlu Başmüşavirliği tarafından yapılan sunumdan alınmıştır.

6 MEB SGB, 2015.

7 Başbakanlık, 2015.

Ortaokullarda haftalık ders saati azaltılmalıdır.

2014-15 eğitim-öğretim yılı verilerine göre haftalık ders saati genel ortaokullarda 35, imam-hatip ortaokullarında 36'dır. "4+4+4" öncesine göre ders saatlerinde yaklaşık olarak bir okul gününe denk gelecek artış söz konusudur. Bu durum, özellikle ikili öğretim uygulanan okullarda okula başlama saatlerinin çok erken, okulun bitiş saatlerinin çok geç olmasına; ders dışı etkinliklere zaman ayrılmamasına; teneffüs sürelerinin kısa olmasına ve blok ders uygulamasıyla çok uzun ders sürelerine neden olmaktadır.

Çocukların okulda geçirdikleri sürelerin önemli bölümünün ders saatlerine ayrılması ve teneffüslerin kısa olması çocukların okul deneyimini olumsuz etkiliyor. Çocukların Gözünden Okulda Yaşam araştırmasına katılan çocukların pek çoğu, teneffüslerin kantinde sıraya girip yiyecek alması ve sonra da ders başlamadan aldığı yiyeceği yemesi için; tuvalet ihtiyacını karşılaması için ya da bahçede arkadaşlarıyla oyun oynaması için yetersiz olduğunu söylüyor.

"Ben sabahçıyım, sabahın 5'inde kalkıyorum. Bir de evimiz okula uzak, servis götürüyor bizi"
(Erdem, 7. sınıf, Gaziantep).⁸

"Teneffüslerimiz çok kısa, nasıl geçtiğini bile anlamıyoruz. Dışarıya çıkıyoruz bir bakıyoruz zil çalıyor. Ondan biraz rahatsızız aslında, 10 dakika teneffüs çok az" (İlknur, 7. sınıf, Batman).

"10 dakika teneffüs neye yarasın? Elimi mi yıkayayım, tuvalete mi gideyim?"
(Meltem, 5. sınıf, İzmir).

Çocukların okulda temel gereksinimlerini karşılayabilmeleri ve sosyal etkinliklere zaman ayrılabilmesi için haftalık ders saatlerinin azaltılması bir çözüm olabilir.

Okulların fiziksel koşullarının iyileştirilmesine gereksinim vardır.

Okullarda bulunan spor salonu, kütüphane, laboratuvar gibi alanlar, derslerin daha verimli işlenmesi ve çocukların bireysel gelişimlerinin ders dışında da desteklenmesi için büyük önem taşımaktadır. 2014 yılına ilişkin verilere göre Türkiye'de spor salonu bulunan okulların oranı % 8,4, kütüphanesi bulunan okulların oranı ise % 39'dur. Bu oranların 2019 yılına kadar sırasıyla % 10'a ve % 50'ye çıkarılması amaçlanmaktadır.⁹ Bu hedeflere ulaşılması ve uzun vadede tüm okulların fiziksel olanaklar bakımından donanımlı duruma gelmesi için bu alana daha fazla kaynak aktarılması gerekmektedir.

Öte yandan, Çocukların Gözünden Okulda Yaşam araştırmasının bulguları, okullarda var olan olanakların her zaman amacına uygun olarak kullanılmadığını göstermektedir. Örneğin kütüphane ve bilgisayar laboratuvarının ders saatleri dışında çocukların erişimine kapalı olduğunu; okulundaki kütüphaneyi hiç kullanmadığını; kütüphanenin okulda dağıtılan sütler için depo olarak kullanıldığını dile getiren çocuklar olmuştur. Dolayısıyla okulun fiziksel olanaklarının nasıl kullanıldığının da üzerinde durulması gerekmektedir.

Okulun temizlik ve ısınma koşulları da çocuğun iyi olma hali için büyük önem taşıyor. Araştırma bulguları, çocukların önemli bölümünün okulu yeterince temiz bulmadığına, ısınma ve temizlik koşullarının ikili öğretim uygulanan okullarda daha olumsuz olduğuna işaret ediyor. Bu sorunların

⁸ Alıntılarda yer verilen isimler görüşülen çocukların gerçek isimleri değildir.

⁹ MEB SGB, 2015.

aşılması için okullara ayrılan kaynakların miktarının artırılmasına ve öğrencilerin sosyoekonomik durumları da dahil olmak üzere çeşitli etmenler göz önüne alınarak dağıtılmasına gereksinim vardır. Güncel bir uygulama olan okul bazlı bütçelemenin bu bakış açısıyla geliştirilmesinde yarar vardır.

Seçmeli dersler çocuk katılımını artıracak, çocuğun yeteneklerini güçlendirecek biçimde uygulanmalı; öğretmen ve idarecilerin yönlendirmede bulunmaması sağlanmalıdır.

Temel eğitimin kademelendirilmesi sürecinde, ortaokulda seçmeli derslere ayrılan saatler ve ders seçenekleri artırılmıştır. 2014-15 eğitim öğretim yılında, ortaokulda 21 seçmeli ders sunulmuştur.¹⁰ Derslerin seçiminde öğrencilerin ve ailelerin görüşlerine öncelik verilmesi öngörülmektedir. 2014-15 eğitim-öğretim yılıyla birlikte seçmeli derslere not verilmeye başlanmıştır. MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü (TEGM) tarafından Mayıs 2014'te il milli eğitim müdürlüklerine gönderilen yazıda,¹¹ öğrencilerin ve velilerin seçmeli derslerle ilgili olarak bilgilendirilmesi gerektiği belirtilmekte, aynı ifade Şubat 2015'te gönderilen yazıda da yinelenmektedir.¹² MEB TEGM tarafından il milli eğitim müdürlüklerine gönderilen, seçmeli derslerin seçimiyle ilgili yazılarda "ilgili alanda öğretmen yokluğu gerekçesiyle okul yönetimince öğrenciler ve veliler belli derslere yönlendirilmeyecektir" denilmektedir.¹³ Ancak Çocukların Gözünden Okulda Yaşam araştırması öğrencilerin bir bölümünün seçmeli derslerle ilgili yeterli bilgiye erişemediğini ve okul yönetimi tarafından yönlendirmenin farklı biçimlerde sürdüğünü göstermektedir. Seçmeli dersler konusunda öğretmenlerin çocukların ilgi alanlarını temel alarak rehberlik ve yönlendirme yapmaları yararlı olsa da, çocukların isteklerini dikkate almayan yönlendirme biçimlerine başvurulmaması gerekmektedir. Okul idarecilerinin seçmeli dersleri sınırlandırmak istemelerinin derslik veya öğretmen yetersizliği gibi nedenleri olabilir. Nedenlerin ortaya çıkıp eksikliklerin giderilmesi seçmeli dersler konusundaki yönlendirmenin sonlanması için gereklidir.

Çocukların Gözünden Okulda Yaşam araştırmasının nicel boyutuna katılan çocukların % 55'i okul başlamadan önce seçmeli derslerde ne yapılacağıyla ilgili bilgi almadığını, % 35'i seçmek istediği dersleri belirtmek için form doldurmadığını dile getirmektedir. Nitel araştırma kapsamında görüşülen çocukların bir bölümü kendi istedikleri seçmeli dersi alamadıklarını belirtmektedir.

"Bu sene okulumuz seçti, yani bize seçme fırsatı bırakmadılar, biraz çok üzücüydü. 5'ler ayını olsun, 6'lar ayını olsun, 7'ler ayını olsun istemişler" (Sevgi, 5. sınıf, Çorum).

"Şimdi bir kağıt verdiler bize. Orada dersler var. İstediyim beş tanesine çarpı atıyorsun. Hocalara veriyoruz, müdür yardımcısına veriyor. Onlar da beşinden üçünü seçiyor. Hangi dersimiz zayıfsa ona göre" (Ceyda, 5. sınıf, Adana).

Ek olarak, araştırmanın nicel boyutuna katılan çocuklar arasında aldıkları seçmeli dersleri "düzenli olarak işledik" diyenlerin oranı hiçbir ders için % 81'i geçmemektedir. Bu konunun ayrıca incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

¹⁰ ERG, 2015.

¹¹ MEB TEGM, 2014.

¹² MEB TEGM, 2015.

¹³ MEB TEGM, 2014; MEB TEGM, 2015.

Okullardaki şiddeti önleme ve izleme mekanizmaları iyileştirilmelidir.

Çocukların Gözünden Okulda Yaşam araştırmasının bulguları, okullarda yaşanan akran zorbalığı sorununun devam etmekte olduğunu göstermektedir.

"A: Sen kendini okulda güvende hissediyor musun?

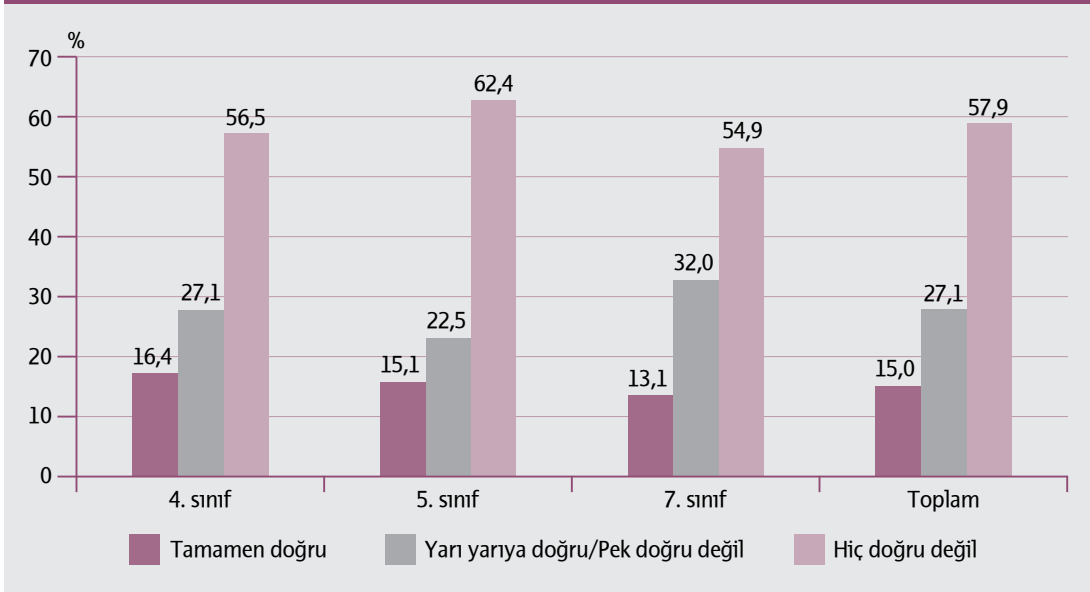
Ö: Hayır.

A: Neden, neler olacağını düşünüyorsun?

Ö: Mesela büyük sınıflardan biri gelip para ister diye, döver diye falan. (...) Bazı çocuklar da kantinden aldığımız bir şeyin tamamını alıyor bizden. Mesela bir tost aldık, onun yarısını istiyor yoksa dövüyor" (Tolga, 5. sınıf, Bursa).

Araştırmanın hem nicel hem nitel bulguları, öğretmenlerin de çocuklara şiddet uyguladıklarını ve bu durumun kimi çocuklar için olağan bir durum haline geldiğini gösteriyor.

GRAFİK 2: "OKULDA BANA KARŞI KÖTÜ DAVRANAN ÖĞRETMEN YA DA ÇALIŞANLAR VAR" (%)

Sözü edilen bulgular okullarda şiddeti önleme ve izleme mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiğini gösteriyor. Rehber öğretmenler bu alandaki kilit kişilerdir. Türkiye genelinde, rehber öğretmen başına yaklaşık 650 öğrenci düşmektedir. Bu sayı, olması gerekenin (200-250 öğrenci) oldukça üzerindedir. 2014 yılında öğretmen atamalarının önemli bir bölümünün bu alandan yapılması olumlu bir adımdı; 2014 yılı içerisinde Şubat, Eylül ve Aralık aylarında toplam 3.043 rehber öğretmen atandı. 2015 yılında ise atama sayısı geriledi; Şubat ve Eylül aylarında toplam 2.173 rehber öğretmen atandı. Şubat 2016'da 1.606 rehber öğretmen daha atandı. Rehber öğretmen ataması artırılarak rehber öğretmen başına düşen öğrenci sayılarının azaltılması temel bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır.

Okulların şiddetten arındırılması için rehber öğretmenlerin yanı sıra, sınıf ve branş öğretmenlerinin de bu konuda güçlendirilmeleri, izleme ve önleme çalışmalarının bir parçası haline getirilmeleri önemlidir. MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından Mart 2013-Mayıs

2015 arasında yürütülen “Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Projesi” bu konuda yakın zamanda atılan önemli adımlardandır. Proje kapsamında rehber öğretmenleri desteklemeye yönelik çalışmalar gerçekleştirildiği gibi politika önerileri de hazırlanmıştır. Bu bağlamda okul ortamlarını ilgilendiren en kapsamlı belge *Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi İçin Politika Önerileri* belgesidir. Belgede eğitim ortamlarında şiddetin önlenmesi için öğrenci, öğretmen ve veli boyutlarını kapsayan politika önerileri geliştirilmiştir. Belgede öğrencilerin çocuk haklarına ve şiddetten korunma haklarına ilişkin farkındalıklarının artırılması önerilmektedir. Ailelerin farklı şiddet türleri konusunda bilgilencmelerine; öğretmen ve yöneticilerin hizmetöncesi ve hizmetiçi eğitim yoluyla güçlendirilmelerine vurgu yapılmaktadır. Belgede eğitim ortamlarında şiddete ilişkin veri toplanmasının ve şiddeti önlemeye yönelik erken uyan sisteminin kurulmasının öne çıkarılması oldukça değerlidir.¹⁴ Politika önerilerinin yaşama geçmesi pek çok alanda olumlu sonuçlar doğurma potansiyeline sahiptir.

Son olarak, eğitim sisteminin sorunlarına çocuk odaklı çözümler geliştirilmesi için çocukların deneyimlerini merkeze alan çalışmaların artması gerekmektedir.

¹⁴ Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Teknik Destek Projesi: Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi İçin Politika Önerileri, 2015.

KAYNAKLAR:

Başbakanlık (2016). 65. hükümet programı. Ağustos 2016'da şuradan erişildi:

http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Global/_Government/pg_GovernmentProgram.aspx

Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Teknik Destek Projesi: Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi İçin Politika Önerileri (2015). Haziran 2016'da şuradan erişildi: http://siddetinonlenmesi.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/17120835_1.1.12_politika_tavsiye_belgesi.pdf

ERG (2015). Eğitim izleme raporu 2014-15. İstanbul: ERG.

Kalkınma Bakanlığı (t.y.). *Onuncu kalkınma planı (2014-2018) 2016 yılı programı*. Şubat 2016'da şuradan erişildi:

http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/YillikProgramlar/Attachments/25/2016_Program%C4%B1.pdf

MEB SGB (2015). *Millî Eğitim Bakanlığı 2015-2019 stratejik planı*. Ankara: MEB.

MEB TEGM (2014). Seçmeli Derslerin Seçimi konulu yazı. 2156853, 29.05.2014. Şubat 2016'da şuradan erişildi:

http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/32/315620/dosyalar/2014_06/04030134_doc20140602180225.pdf

MEB TEGM (2015). Seçmeli Derslerin Seçimi konulu yazı. 1320756, 06.02.2015. Şubat 2016'da şuradan erişildi:

http://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_02/10113831_doc12384320150210084410.pdf

ERG EĞİTİM
REFORMU
GİRİŞİMİ

Bankalar Caddesi
Minerva Han No 2 Kat 5
Karaköy 34420 İstanbul

T +90 (212) 292 05 42
F +90 (212) 292 02 95

www.egitimreformugirisimi.org

Acıbadem Caddesi
Rauf Paşa Hamı Sokak No: 42
34660 Acıbadem / İstanbul

Tel: 0 216 290 70 00
Fax: 0 216 492 32 33

www.tegv.org